

Objectius

Reflexionar sobre la importància del dret a la salut.

Valorar el nostre accés a una sanitat de qualitat i comparar-lo amb les manques que pateixen moltes persones, concretament xiquets i xiquetes, en el món.

Activitat 1 EL VALOR DE LA SALUT

Desenrotllament

Dividir la classe en grups i demanar que reflexionen i responguen a dues preguntes, realitzant una llista amb les respostes per a cadascuna d'elles.

Quines coses no podem fer quan emmalaltim?

Què és important per a estar sans i sanes?

Quan els grups hagen acabat el seu treball, posar en comú, en gran grup, les llistes realitzades, deixant que, per torns, els grups comenten el seu treball i anotant el que diuen en la pissarra.

Depenent del que hi hajan aportat, orientar la reflexió final cap a aquests aspectes:

- La importància d'una alimentació adequada per a tindre bona salut.
- La necessitat d'aigua potable i sanejaments adequats.
- L'atenció sanitària accessible i de qualitat.
- El fet que en el món hi ha milions de persones que emmalalteixen perquè no tenen accés a algun dels elements precedents.
- Els problemes que causa la falta de salut en l'educació de les persones, especialment dels xiquets i les xiquetes.

Els resultats d'aquesta activitat poden servir per a la realització d'un clipmetratge.

Activitat 2 TREBALL AMB EL CONTE SIRA I L'OCELL NEGRE (Primer cicle)

Consideracions prèvies

En el conte, els perills als quals s'enfronta Sira representen diversos problemes de salut presents en molts països, especialment els empobrits:

L'Ocell **Negre** simbolitza la malaltia.

Els **mosquits** representen les malalties transmeses per insectes, especialment la malària o paludisme.

En 2018, es van estimar 405 000 morts per malària a tot el món, 272 000 de les quals, xiquets menors de 5 anys. El 94% de totes les morts per malària en 2018 es va produir a Àfrica. OMS: Informe mundial sobre el paludisme 2019. [Veure informe](#)

Els **cucs de l'aigua** representen el problema de consumir aigües en mal estat o sense garanties higièniques. Això provoca malalties gastrointestinals i la mort de 361 000 de xiquets menors de 5 anys a l'any. OMS, 2014. [Veure](#)

Els **pintxos** enverinats representen diversos tipus de malalties contretes a través de bacteries i virus. Finalment, el **sonall** simbolitza l'atenció sanitària i l'accés a medicaments que prevenen i curen les malalties.

Desenrotllament

Llegir el conte o veure el vídeo. Depenent de l'edat dels xiquets i les xiquetes, en finalitzar la lectura realitzar una ronda de preguntes per a assegurar-nos que han parat atenció i han comprés el contingut del conte. Hauran de dir SÍ o NO després de cada frase.

1. Sense el sonall els xiquets emmalaltien.
2. El papà i la mamà de Sira no la deixaven anar a escola.
3. Sira no va tindre valor per a anar a buscar el sonall del seu germà al niu de l'Ocell Negre.

4. Sira va aconseguir superar totes les proves i va arribar al niu de l'Ocell Negre.
5. Sira va usar el cap i la imaginació per a vèncer els problemes.

En comú, es plantegen preguntes com aquestes per a realitzar la reflexió:

- Què els passava als xiquets i les xiquetes si l'Ocell Negre robava el seu sonall?
- Què creieu que simbolitza l'ocell Negre?
- Com és Sira? Què és el que més us ha agradat d'ella?
- Quins perills es va trobar Sira abans d'arribar al niu de l'Ocell Negre? Què va utilitzar Sira per a resoldre tots els problemes que es va trobar pel camí?
- On va aprendre tot Sira?
- Creieu que si Sira no haguera anat a escola haguera aconseguit arribar fins al niu de l'Ocell Negre?
- Se us ocorre què poden significar eixos perills als quals s'enfronta? Ajudar als xiquets i xiquetes al fet que ho pensen, i en cas que no isca, explicar què simbolitzen cadascun d'ells.
- Éreu conscients de la importància d'aquests elements en la salut dels xiquets i xiquetes menors de cinc anys?

CONTE: SIRA I L'OCELL NEGRE

En el llogaret on viu *Sira, és costum que quan naix un bebé el seu papà li fabrique un sonall, perquè el seu so, diuen, allunya les malalties.

*Sira va voler que el del seu germanet xicotet fora diferent i el pinte de verd. Li va quedar preciós! Al poble tots saben que, quan arriba la nit, cal guardar molt bé aqueixos sonalls, perquè, amb la foscor, l'Ocell Negre sobrevola el llogaret buscant-los i se'ls emporta en el pic al seu niu a la part alta de la muntanya.

Una nit, va succeir el que tots en la família temien. L'Ocell Negre va trobar el sonall verd del germanet de *Sira i, sense que ningú s'adonara, se'l va emportar al seu cau.

Quan va començar el dia, el bebé no parava de plorar. Havia perdut el color de la cara i la lluentor dels ulls. La seua mamà no sabia què li passava i intentava calmar-li bressolant-li als seus braços, fins que va descobrir que el sonall no estava.

—Què farem ara? —va preguntar mamà molt espantada.

—Haurem de recuperar el sonall —va dir papà.

—Però això és impossible, mai ningú ha aconseguit arribar fins al niu de l'Ocell Negre, el camí està ple de perills —es va lamentar mamà.

*Sira, romania asseguda a les portes de la cabanya escoltant-los. Mentre s'abraçava els genolls plorava pel seu germanet malalt. No podia permetre que es morira el bebé i, com sempre havia sigut una xiqueta molt valenta, va decidir anar ella a buscar el sonall. Es va alçar d'un salt i, sense pensar-s'ho dues vegades, va agarrar la bossa de roba que portava a l'escola, i va tirar en ella tots els cacauets que va poder agafar i un parell de coques de dacsca. Sense fer soroll, i d'amagat, va emprendre el camí.

Més enllà de la font on cada matí recollia l'aigua, començava la sendera en el qual els xiquets tenien prohibit endinsar-se. *Sira sabia que estava desobeint i la por feia que li tremolaren una mica les cames, però pensar en el seu germanet malalt li va donar valor per a continuar caminant.

De sobte, quan passava prop d'un gran toll d'aigües estancades, va escoltar un soroll. Era un brunzit molt fort, semblança al de les tempestes d'aire. Quan va voler adonar-se, tenia davant un enorme eixam de Mosquits Gegants d'aqueixos dels quals tantes vegades havia sentit parlar. Eren tan grans com ella i tenien una boca immensa amb unes dents afilades com els d'un lleó.

*Sira, va recordar el que la mestra els deia: -Si alguna vegada tingues*éis un problema molt difícil de resoldre, tingues*éis que usar la vostra imaginació.

*Sira era de les poques xiquetes del seu llogaret que anaven a escola. Els seus papàs volien que estudiara igual que els seus germans majors.

I llavors, va pensar que, si els mosquits tenien aqueixa boca tan enorme amb aqueixes dents tan grans, segur que eren molt golafres. Va traure els cacauets que portava en la seua bossa i els va escampar pel sòl. Els mosquits es van llançar a tota velocitat a menjar-los i es van oblidar d'ella, deixant el camí lliure. *Sira va córrer com mai en la vida ho havia fet i de seguida els va perdre de vista.

Havia superat la primera prova, però sabia que encara li quedava molt de camí per davant fins a arribar a l'alt de la muntanya.

La sendera acabava en un riu molt ample que no tenia més remei que creuar si volia arribar al niu de l'Ocell Negre. *Sira no sabia nadar bé, però aqueix no era el major dels problemes. El dolent eren els Cucs Blaus que habitaven en l'aigua. Eren uns animals molt perillosos que atacaven a tots els que intentaven entrar en el riu i, fins i tot, als quals s'acostaven a la riba a beure.

Asseguda als peus d'un arbre, *Sira se va acordar una altra vegada de la seua mestra:

-La mestra sempre ens diu que si som generosos rebrem l'ajuda dels altres quan la necessitem, va pensar. -Jo faig tot això per a ajudar al meu germanet, però a qui puc demanar ajuda? Ací no hi ha ningú!

En aqueix moment, l'arbre va començar a moure's i els que estaven al seu voltant, també:

—Hola xicoteta, com et dius? —va preguntar l'arbre en el qual es recolzava.

—Em dic *Sira —va respondre amb sorpresa la xiqueta.

—I *qu*é et porta per ací? —li va dir l'arbre—. Aquest no és un lloc segur per a una xiqueta.

*Sira els va explicar la seua història i els arbres, commoguts, van inclinar les branques superiors fins que les seues puntes es van tocar suaument. Des de baix, *Sira els sentia murmurar mentre movien les fulles. Després d'una estona de deliberació, els arbres van tornar a alçar-se, van demanar a *Sira que s'allunyara una mica, i van començar a sacsejar-se amb força, per a deixar caure les seues branques més velles. Amb elles van construir entre tots una bassa perquè la xiqueta poguera creuar a l'altre costat del riu sense que els cucs l'atraparen.

—Moltes gràcies per la vostra ajuda, mai oblidaré el que heu fet per mi —va cridar *Sira quan va arribar a la riba de davant.

—Sort en el teu camí, *Sira —van respondre els arbres.

*Sira va començar a pujar la muntanya. Ja aquesta*ba fosquejant i les ombres li espantaven. Prop del cim, va veure que l'últim tram del camí estava cobert de *pinchos enverinats que l'Ocell Negre havia sembrat per a defensar el seu niu.

La valenta xiqueta no va defallir davant el nou obstacle i, una vegada més, va usar el cap per a buscar una solució. Mentre pensava, asseguda a la vora del camí, acariciava suaument unes herbes de vímet que cobrien el camp que tenia al costat. Llavors, se li va ocórrer un truc: usaria part d'aqueix vímet per a fer una llarga catifa, com li havia ensenyat la seua mamà. Així podria trepitjar sobre els *pinchos sense fer-se mal.

Durant una bona estona, va teixir i va teixir, i quan va acabar, va estendre a poc a poc la llarga catifa sobre el sòl i caminant amb molta cura, va aconseguir evitar els perillosos *pinchos. La nit havia tenyit tot de negre, però la lluna també va voler ajudar a la xicoteta *Sira i va eixir més plena que mai il·luminant tot amb la seua llum blanca.

*Sira sabia que cada vegada faltava menys per a salvar al seu germà i això semblava donar-li ales. Va continuar pujant, i en menys temps de l'esperat, va aconseguir el niu. Estava tranquil·la perquè, com era de nit, sabia que l'Ocell Negre estaria fora una bona estona buscant sonalls. El niu era enorme i va haver de fer un esforç molt gran per a aconseguir apuntar-se al seu interior. Quan ho va aconseguir, va descobrir que el niu estava ple de sonalls que, durant anys, l'Ocell havia anat robant als xiquets del llogaret.

*Sira va localitzar de seguida el del seu germanet, perquè era l'únic de color verd. Ho va agafar ràpidament i ho va ficar en la seua bossa. I després, com sabia que cada sonall salvaria a un xiquet, va guardar en el sac i en les seues butxaques tots els que va poder.

Contenta, va emprendre el camí de retorn al llogaret, acompanyada pel dolç so dels sonalls.

Mentrestant, tots en el llogaret estaven molt preocupats per ella. Portaven tota la nit buscant-la i els seus papàs estaven molt tristos pensant que podia haver-li passat una cosa dolenta. Quan la van veure aparèixer corrent pel camí, es van posar tan contents que ni tan sols la van renyar per haver-se escapat. I la seua alegria es va desbordar quan la xiqueta va ensenyar a tot el poble el que portava. Un a un va anar entregant els sonalls als seus amos i, quan va acabar, va córrer a la seua cabanya per a fer sonar amb força el joguet verd davant el seu germanet, que dormia feliç sobre el seu *esterilla. El xiquet havia recobrat el color i la lluentor dels ulls, i va tornar a ser un bebé sa.

Durant mesos no es va parlar d'una altra cosa en el llogaret. Mai ningú havia aconseguit arribar fins al pic de la muntanya i molt menys una xiqueta!, no podien entendre com ho havia aconseguit. Tots volien escoltar la seua història.

—Has de tindre poders especials —li deien uns.

—I una força com la d'un lleó —li deien uns altres.

*Sira reia mentre movia el cap a dreta i esquerra, negant.

—Només vaig fer el que la mestra m'ha ensenyat a l'escola: Vaig usar el cap i la imaginació per a véncer els problemes!

La història de *Sira havia fet reflexionar a molts pares, que van decidir que les seues filles també havien d'anar a escola.

*Sira va continuar estudiant per a aconseguir algun dia que l'Ocell Negre marxara per sempre d'allí i que cap xiquet més emmalaltira per la seua culpa.

Activitat 3 PARAULES ENCADENADES:

Desenvolupament

Dividir als xiquets i xiquetes en quatre grups. A cadascun dels grups se'ls assigna una de les següents paraules...

Alimentació, Dret, Pobresa, Salut

i se'ls demana que facen una "roda", amb la paraula que els ha correspost escrita en el centre d'una fulla i que al voltant escriguen totes aquelles paraules de la llista de baix que tinguen relació amb ella. Poden posar quantes paraules vulguen, però sempre han de justificar i explicar la relació entre la paraula central i elles.

Aigua potable
 Alimentació
 Dret
 Educació
 Malaltia
 Fam
 Medicaments
 Pobresa
 Salut
 Sanejaments
 Serveis sanitaris

Deixar un temps perquè els grups treballen. Després, cadascun dels grups posa en la pissarra la seua "roda" de paraules i explica les relacions que han plantejat entre aquestes.

Quan tots els grups han acabat, es deixa que entre tots afijan en qualsevol de les rodes, paraules que no estigueren i *pu*die*ran formar part d'elles.

Una vegada completada tota la ronda reflexionar sobre el sentit de l'activitat a través de preguntes com:

- Què ens ha cridat més l'atenció de la informació que hem treballat? Per què?
- Éreu conscients de les relacions que es donen entre els diversos elements amb la salut?

Els resultats d'aquesta activitat poden servir per a la realització d'un clipmetratge.

Activitat 4 AIGUA POTABLE

Consideracions prèvies

L'accés a l'aigua potable és un dret i un element que té una gran importància en la nostra salut. En *est a activitat es treballa la relació àmplia entre l'aigua i una sèrie d'elements que tenen a veure amb els drets, especialment, el de la salut.

Ací hi ha exemples de respostes que, ben justificades, es poden donar com a correctes:

Aixeta d'aigua potable a casa, relacionat amb: Neteja, Desinfecció

Riu d'aigües contaminades, relacionat amb: Fam, Malalties, Infeccions, Collites

Aigua de pluja, relacionada amb: Collites, Estació seca

Estació seca, relacionada amb: Aigua de pluja, Fam, Collites, Dificultat

Font d'aigua bruta, relacionada amb: Infeccions, Malalties

Pou d'aigua potable lluny de casa, relacionada amb: Dificultat i Pèrdua d'hores d'escola

Desenvolupament

Escriure en la pissarra les dues columnes de baix. Comentar, d'una en una, les paraules de l'esquerra, demanar als xiquets i les xiquetes que busquen relacions amb l'as de la dreta, justificant sempre el que proposen.

Aixeta d'aigua potable a casa	Malalties
Riu d'aigües contaminades	Infeccions
Aigua de pluja	Neteja
Estació seca	Desinfecció
Font d'aigua bruta	*Hambre
Pou d'aigua potable lluny de casa	P*érdida d'hores d'escola
	Dificultat
	Collites

Activitat 5 TREBALL AMB EL CONTE NI UNA MÉS (Segon cicle)

Desenvolupament

Activitat prèvia a la lectura

Depenent de l'edat dels xiquets i les xiquetes, a *ntesde llegir la història, pot ser convenient realitzar una reflexió en grup. Per a això proposem les següents preguntes:

H*abéis preguntat alguna vegada com va nàixer?

S*abéis si la vostra mare va tindre algun problema en donar-vos a llum o va estar en perill?

E simportant la vostra mare per a vosaltres i vosaltres?P*or què?

Lectura i reflexió

Llegir el conte. Depenent de l'edat dels xiquets i les xiquetes, en finalitzar la lectura realitzar una ronda de preguntes per a assegurar-nos que han parat atenció i han comprés el contingut del conte. Hauran de dir SÍ o NO després de cada frase.

1. *Aruma no vol treballar de llevadora quan siga major.
2. Quan algú es posa malalt són les pròpies famílies les que els atenen.
3. El treball de llevadora és molt important.

4. El part de *Neyvi es va presentar complicat.
5. El trasllat a l'hospital va ser una tasca senzilla.

En comú, reflexionar a partir de preguntes com:

- Quants personatges apareixen en la història?
- Recordeu els seus noms?
- On viu *Aruma i la seua família?
- Quin és el treball que tenen totes les dones de la família de *Aruma ?
- Qui és *Hunhau?
- Què li passava a *Neyvi?
- Quin problema van tindre per a portar al xicotet a l'hospital?.
- Què va aprendre Candelaria en els cursos de llevadora als quals va assistir?

CONTE: NI UNA MÉS

A *Aruma li agradava sentir parlar a la seua mare i a la seua àvia. En la seua família, totes les dones havien sigut llevadores des de feia molt de temps. La seua àvia ensenya a la seua mare i ara li tocava aprendre a ella. Per a una indígena maia era molt important seguir una tradició com aquesta.

La seua responsabilitat era molt gran. Ajudar a les mamàs en el naixement dels seus bebés era una tasca molt difícil però, alhora, era un moment màgic i únic, per això recordaven al detall cada part i a cada xiqueta o xiquet que arribava al món.

Encara que l'àvia ja no exercia per la seua edat, a Candelaria, la mare de *Aruma, li agradava explicar-li tots els casos en els quals actuava i *Aruma en sentir-les, aprenia.

—Estic preocupada per *Neyvi, filla, tinc por que *Hunhau s'isca amb la seua.

No era la primera vegada que *Aruma escoltava aqueix nom. Sempre que les coses eixien malament en un part la seua àvia l'esmentava. Sabia, per tant, que no era algú bo, però mai s'atrevia a preguntar per què. *Aruma va sentir que aqueix moment havia arribat i havia de resoldre el misteri:

—Qui és *Hunhau, àvia? —va preguntar.

La seua àvia la va mirar, la va agarrar de la mà i la va acostar cap a ella:

—Veuen, asseu-te al meu costat, t'ho explicaré tot sobre ell: Quan Déu va crear a la humanitat, va fer a les persones segons la seua imatge. Per això, cada vegada que naix un xiquet o una xiqueta, és un nou rostre de Déu que trau el cap al món. Això no li agrada a *Hunhau, el Senyor del Malament, que va decidir cobrar-se un tribut per cada nou xiquet que nasquera. Per això, una mare mor en donar a llum per cada cert nombre de naixements¹. Aquest tribut han de pagar-lo moltes dones... És el normal i ha sigut així des del principi dels temps. Mira *Aruma, *Neyvi ja ha tingut cinc fills, i es veu que ara el *Hunhau vol cobrar-se el seu tribut.

—Anem mamà —va dir Candelaria—, aqueix part venia amb moltes complicacions i *Neyvi estava massa feble. Només hem d'esperar que es repose. No és moment que *Hunhau es cobre el seu tribut, almenys mentre jo puga evitar-lo.

*Aruma i la seua família viuen en un llogaret de Guatemala, a la província de *Tonicapán. És una zona muntanyenca i la població està dispersa per diversos llogarets. La gent és molt pobra i, quan algú malalta, com allí no tenen metges ni hospitals, són les pròpies famílies les que atenen els malalts. Afortunadament, les coses van canviant i una ONG local està impartint cursos de llevadora per tota la zona². Candelaria, la mamà de *Aruma, va assistir a un d'ells i això el va ajudar a completar la seua formació.

A la muntanya, nou de cada deu parts són atesos per les llevadores tradicionals, per això el seu paper és tan important. D'elles depèn la vida dels bebés i les mamàs del llogaret.

¹ *Hunhau és, en la mitologia maia, com el dimoni en el cristianisme. A Guatemala, com en moltes altres zones indígenes d'Amèrica, convertides al cristianisme des de la seua religió anterior, encara hui es continua donant una curiosa mescla de les creences.

² El projecte al qual pertanyen aquests cursos, és finançat per Mans Unidas.

En aqueix curset, a la mamà de *Aruma li van ensenyar qüestions bàsiques de salut, d'atenció en el part i també, una cosa molt necessària, com localitzar problemes que poden sorgir durant l'embaràs.

*Aruma està desitjant poder fer-ho també, però, fins que arribe aqueix moment encara li queden uns quants anys, per això, mentrestant, sempre aprofita per a preguntar i tractar d'aprendre de la seua mamà.

Ella sap que, a vegades, les coses no són fàcils a la muntanya i que cal aprendre a prendre decisions amb molta rapidesa, això va ser el que va passar, fa uns dies, en el cas de *Neyvi, la dona de la qual parlava l'àvia:

Tot va succeir quan, a la meitat de la nit, van vindre a buscar a la seua mamà perquè una dona s'havia posat de part abans del que es preveu. Aqueixa vegada, la seua mare no la va deixar acompanyar-la. El part es presentava difícil, tant que Candelaria va considerar que hi havia un gran risc per a la mare i el xiquet, per la qual cosa havien de portar-la a *Tonicapán. Els familiars van preparar una llitera i, amb l'ajuda de tots, van començar a baixar la muntanya, mentrestant, Candelaria, com podia, atenia a *Neyvi. Van ser quatre hores de marxa per camins plens de dificultats!, fins que van arribar a una carretera i van poder parar a un cotxe que els va portar al xicotet hospital de la ciutat. Malgrat tindre molt poca formació, els coneixements de *Candelaria van salvar a *Neyvi i al seu fill i gràcies a això el *Hunhau no va poder cobrar-se el seu tribut.

Després d'estar ingressada uns dies, va haver de tornar al seu llogaret. Encara estava molt feble, però Candelaria anava a atendre-la quasi tots els dies.

Per fi, tres setmanes després del naixement, *Neyvi estava millor i *Aruma va acompanyar a la seua mare a visitar-la. En arribar al llogaret, una xiqueta xicoteta se li va acostar i li va preguntar si era la filla de la llevadora.

—Sí que —va contestar *Aruma intrigada.

Llavors, la xiqueta, amb un somriure, li va donar una nina de drap.

—Això és per a tu. *Neyvi és la meua mamà.

*Aruma va agafar la nina i molt contenta li va donar les gràcies a la xicoteta. Se sentia molt orgullosa de tindre una mamà que, una vegada més, havia aconseguit burlar al *Hunhau. Ella anava a escola i per això sabia que, al marge d'aqueixes antigues llegendes i tradicions, les mamàs morien per falta de cures mèdiques i medicines. Això era el que més el preocupava!, així és que, estava decidida a aprendre el necessari, perquè, per part seua, *Hunhau no tornara a cobrar-se cap tribut més.